

Trojčlennost místo jednotného státu • Pracovní a vlastnické právo

Rudolf Steiner

Stát jako Bůh versus trojčlennost

[... *Rudolf Steiner hovoří o zbožštění státu.*] Měšťanskému obyvatelstvu z velké části toto zbožštění pod tlakem skutečností velmi rychle uniklo. A až stát nebude tím velkým protektorem podniků, nadšení pro stát v těchto kruzích bude pryč. I proletář si však musí uvědomit, že ke státu nelze přistupovat jako k Bohu. Samozřejmě že se o něm jako o „Bohu“ nemluví, nicméně lidé si ho velmi považují. Starý rámec státu se používá k zavedení hospodářského života. Zdravé však je, když se do státu nezavádí hospodářský život, ale když se na stát přenáší jen politický, čistě právní život. Tady je na své půdě. Tady existuje právem. Hospodářský život však musí být postaven na své vlastní základy; musí totiž být spravován úplně jinak než právní život státu.

Ke zdravému základu sociálního organismu můžeme dospět jen tehdy, uskutečníme-li trojčlennost. Na jedné straně duchovní život, který si sám musí zajistit své právo a nemá žádné oprávnění vlastní existence, pokud každý, kdo vykonává něco duchovního, to denně nemusí osvědčovat před lidstvem. Uprostřed státní život, který musí být demokratický, tak demokratický, jak je to jen možné. Tady se nesmí rozhodovat o ničem jiném než o tom, co se všech lidí týká stejně. Tady se musí hovořit o tom, co každého člověka staví před kohokoli jiného jako rovnoprávného. Proto je nutné stát oddělit. Jak máme jednat o tom, zda někdo umí to či ono lépe? To se musí od státu oddělit.

Ve státě může být řeč jen o tom, v čem jsou si všichni lidé rovni. A v čem jsou si všichni lidé rovni? Uvedu dnes jen dva příklady, jeden pro vlastnictví, druhý pro práci. Začněme prací. Do myslí proletářů tu hluboce zasáhla slova Karla Marxe o „práci jako zboží“. Proč? Protože proletář, i když to v komůrce své hlavy nedovedl přesně definovat, cítil, co je tím řečeno. Bylo tím řečeno: Tvá pracovní síla je zboží. Jako se zboží na trhu prodává podle nabídky a poptávky, odkupují od tebe na pracovním trhu tvou práci a dávají ti za ni tolik, kolik umožní hospodářská konjunktura.

Podmínky proletariátu v anglických dolech

V poslední době lidé přistoupili na myšlenku, že se leccoslepší pomocí pojištění. K tomu však vskutku nedošlo z popudu měšťanských kruhů. Ty žily právě v novější době přílišně bezmyšlenkovitě. Abychom jim však nekřivdili: o jednu věc se postaraly; postaraly se o statistiky. Jednu takovou statistiku, takovou anketu, dala například dohromady anglická vláda ve čtyřicátých letech, tedy na úsvitu sociálního hnutí. Co tato statistika ukázala?

Především se to vztahuje hlavně na anglické doly. Ukázalo se, že v těch dolech pracují - mezitím se to trochu zlepšilo, ale vskutku

ne zásluhou těchto kruhů - devíti-, jedenácti-, třináctileté děti, chlapci a dívky. Vyšlo najevo, že tyto děti kromě neděle nikdy neviděly sluneční světlo, protože jejich pracovní doba byla tak dlouhá, že byly před východem slunce zavedeny do šachet a teprve po západu slunce se vrátily. Dále se zjistilo, že v těch dolech pracovaly polonahé, často těhotné ženy společně s nahými muži. Ovšem nahoře, v pokojích dobře vytopených tím uhlím, se lidé bavili o lásce k bližnímu, bratrství a jak se lidé chtějí mít navzájem rádi.

Vidíte, to se zaneslo do statistiky, ale poučení z toho vskutku žádné nevzešlo. K přemýšlení o tom, co se zjistilo, to nevedlo. Na jednotlivce je přitom zbytečné žalovat; žalovat je třeba na to, čím se měšťanská společenská třída vlastně, mohu-li to tak říci, provinila, že všude opomněla v pravý okamžik náležitým způsobem zasáhnout!

Pracovní síla musí být vyňata z hospodářského života

V proletářské mysli se zrodila myšlenka: Ve starověku existovali otroci, tehdy byl prodáván celý člověk. Stal se majetkem vlastníka, přecházel do jeho vlastnictví jako nějaká kráva. Později přišlo nevolnictví. Tehdy se z člověka prodávalo o něco méně, ale pořád ještě dost. V novější době se prodává pracovní síla. Jestliže ale dělník musí prodávat svou pracovní sílu, musí s tou pracovní silou přece jít tam, kde ji prodává. Musí jít do továrny. Prodává tam tedy s pracovní silou sám sebe. Svou pracovní sílu nemůže do továrny poslat. Za pracovní smlouvou toho proto mnoho není. Nápravu lze očekávat teprve tehdy, bude-li disponování pracovní silou zcela vyňato z hospodářského života, bude-li ze strany státu učiněno na demokratických základech rozhodnutí o míře, o celém způsobu, jak se vlastně má pracovat.

Dříve než dělník vůbec vstoupí do továrny nebo do dílny, musí být ze strany státu na demokratických základech, s jeho hlasem rozhodnuto o jeho práci. Čeho se tím dosáhne? Podívejte, hospodářský život je na jedné straně závislý na přírodních silách. Ty můžeme zvládat jen do určité míry. Ony zasahují do lidských poměrů. Kolik například v nějaké zemi může vyrůst pšenice, kolik surovin leží pod zemí, to je předem dáno, podle toho se lidé musí zaříditi. Nelze říci, že ceny toho či onoho [výrobku] musí být takové a tako vé, kdyby to odporovalo množství surovin.

To je jedna hranice. Druhou hranicí se musí stát vynakládání lidské pracovní síly. Tak jako se pro zrno nacházejí pod zemí přírodní síly a člověk s tím v hospodářském životě nic nezmůže, musí být hospodářskému životu dodávána zvenčí i pracovní síla. Je-li dodávána zevnitř, je mzda vždycky závislá na hospodářské konjunkturu. Teprve je-li mimo hospodářský život, zcela nezávisle, na čistě demokratických, státních základech stanovováno, jakého druhu práce bude, jak dlouho smí trvat, pak dělník vstupuje do práce se svým pracovním právem. Pak bude pracovní právo jako přírodní síla. Pak je hospodářský život sevřen mezi přírodou a právním státem.

Pracovní a vlastnické právo

Dělník pak ve státě nenajde to, co v něm nacházel v posledních třech až čtyřech staletích.

Nenajde už třídní boj, třídní výsady, nýbrž lidská práva. Jen tímto způsobem, že stát jako zvláštní sociální útvar oddělíme od obou ostatních oblastí, dospějeme ke zdárnému sociálnímu pokroku - dospějeme k obecnému blahu, jakého lze vůbec na Zemi pro všechny lidi dosáhnout. Předpokladem, že stát má být řízen hospodářským životem a nikoli hospodářský život na něm nezávislým státem, tohoto předpokladu se musíme zbavit, jinak budou naše myšlenky směřující do budoucnosti vždycky chybné.

Stejně jako s pracovním právem je tomu s právem vlastnickým. Podívejte, základy veškerého dnešního vlastnictví vycházejí ze starých výbojů, ze starých válečných podniků; to se však přetvořilo. Z národohospodářského hlediska nemá pojem vlastnictví vůbec žádný smysl. Je to čirá iluze. Je tady jenom pro uklidnění mysli jistých příslušníků měšťanstva. Co znamená pojem vlastnictví z národohospodářského hlediska? Znamená jediné a pouze právo, totiž právo disponovat věcmi, půdou, výrobními prostředky. Dispoziční právo musí být převedeno do kompetence státu zrovna tak jako právo pracovní. Toho můžete dosáhnout jenom tehdy, jestliže ze státu odstraníte všechnu hospodářskou a duchovní moc. Můžete toho dosáhnout jenom tehdy, jestliže povedete hospodářský život na jedné straně zcela samostatně, na druhé straně stejně samostatně duchovní život, a státu tak zbude jen demokracie.

R. Steiner: Neugestaltung des sozialen Organismus. GA 330. Přednáška ze Stuttgartu, 23. dubna 1919, str. 66nn.